KAYSERİ BELEDİYE VE ÖZEL İDARE BİRLİĞİ YAYINLARI

7 – 13 NİSAN 1986

I. KAYSERİ

KÜLTÜR VE SANAT HAFTASI KONUŞMALARI VE TEBLİĞLERİ

KAYSERİ – 1987

SEYRÂNÎ

Haydar Ali DİRİÖZ

19. asırda yetişen Dertli gibi iki üç mümtaz âşıktan birisi olan Everekli veya Develili Seyrânî, cidden üzerinde durulmaya değer şahsiyet olmasına rağmen, onun gerek hayatı, gerek muhiti ve gerekse yazdığı şiirler, hâlâ karanlıklar içindedir. Gûyâ, adı Mehmet, babasının adı Ca'fer imiş, 1807'de Everek'te doğmuş, birkaç sene, medresede okumuş, Abdülmecîd devrinde, bir aralık İstanbul'da bulunmuş, bazı hicviyeleri dolayısiyle de korkarak, tekrar memleketine dönmüş ve 1866 yılının İlkbaharında orada ölmüş. Bunların dışında söylenen çeşitli rivâyetlere bir şey demiyorum, adı üzerine rivâyet. Ancak bu sözlerin, bu tarihlerin vesikaları nerede?
Bu vesikaları kimler görmüş. Belli değil. Muallim Hâzım Beyin "Sânihat-ı Seyrânî" adı altında neşr ettiğini şiirlerin hepsi bu bizim Seyrânî'nin mi? Gerçekten onunsa, bu şiirlerin dışında onun başka şiirleri yok mu? Arşivler, bütün kuyûdat ve kaynaklar selâhiyetli eller tarafından taranmış ve yeni vesikalar bulunabilmiş midir?
Bunlara müsbet bir cevap verilebileceğini sanmıyorum. Üç yıl önce, Raşid Efendi Kütüphanesinde karşılaştığımız kendisine Seyrânî delisi diyen Âşık Ali Çatak, Kültür Bakanlığı Folklor Dairesinde, Seyrânî'nin yeni şiirlerini hâvi bir mecmua bulunduğunu ve bu şiirlerin suretlerinin kendisinde olduğunu söylemişti. Bu duyduklarımın da ne derece mevsuk olduğunu bilemiyorum. Ancak, ben burada ister istemez, başka imkânı olmadığından Nesihî Oktay'ın 1953'te yayınladığı şiirlere dayanmak suretiyle, bu konuşmamı yapmak mecburiyetindeyim. Gerçekten bunlar, Seyrânî'nin şiirleri ise, onlardan, hayatına dâir bazı kırıntılar elde etmek mümkün. Meselâ onun İstanbul'da yedi sene kaldığı:

Yedi yıl eğlendi kaldı Seyrânî
Bütün tahsil etdi ilm ü irfânı
Sendeyken her türlü mürüvvet kânı
Bulmadın derdime çâre İstanbul

Halep ve civârında yâni Suriye'ye bulunduğu:

Seyrânî'nin yâre dönmez yolları
Başına zindandır Halep çölleri

Rumeli'ne kadar gittiği, Vidin Kalesi'ni gördüğü:

Muhkem kale yapmış şehr-i Vidin'e

ve elimizdeki şiirlerin bir kısmını gençlikte bir kısmını ihtiyarlıkta yazdığı ve hatta en az altmış beş yıl yaşadığı:

Zâlim felek pek zulmetme acele
Bilirsin eğlencem gurbet eldedir

Susamadım bu genç yaşta ecele
Bülbülüm, hevesim gonca güldedir.

Altmış beşte kemiklerim ezdirdin
Beni sibyanlara döndürdün felek

gibi sözlerden isbat edilebilir. Ayrıca bu şiirlerden onun, çocukları bulunan bir erkek kardeşinin olduğu ve bu kardeşinin kendisinin arkasına düşüp, belki de gurbet ellerde, kaybolduğunu, o sırada babalarının da, ak sakallı bir ihtiyar bulunduğunu, bu acı ve hasretin kendisini yaktığını ve âilece, büyük bir felâkete uğradıklarını tahmin edebiliriz:

Kurtla kuştan alıp benim haberim
Kalkıp yoluma mı baktın birâder
Geldiğin duyunca arttı kederim
Gözlerimden yaş akıttın birâder

Nasıl geçdin boz bulanık sellerden
Haberim mi aldın esen yellerden
Yâdigâr mı geldin bizim ellerden
Gül reyhân misâli koktun birâder

Sen geldin de bilemedim yüzünden
Yola yürüyünce bildim izinden
Melûl mahzun yavruların yüzünden
Öpüp sevip te mi geldin birâder

Yola yürümekten şişmiş tabanı
Çeker de yırtarım mintan, abâmı
Ak sakallı pîr, ihtiyâr babamı
Korkarım divâne etdin birâder

Aceb çift olanın nic'olur teki?
Buna bir akıl ver, bilmem bu ne ki?
Bir bezirgân gelmiş, gam imiş yükü
Meta'ın bizlere sattı birâder

Sılada nicedir körpe kuzular
Uzattık arayı bizi özüler
Âşık Seyrânî'yim, yaram sızılar
Âteş ciğerimi yaktı birâder

Bana, Seyrânî hakkında bir konşma yapmak vazifesi verildiği zaman, bir hayli düşünmek gereğini duydum. Tabiî bu düşünmenin bana pratik bir faydası olmadı. Bir şâirin elde mevsuk ve sağlam metinleri bulunmazsa, onları nasıl tahlil eder, nasıl değerlendirebilirsiniz? Ya o sözler başka birine âitse? Yahut, başkasına âit olmasa da, yanlış zapt edilmişse, şâirin kaleminden öyle çıkarmışsa? Yanlış metne göre mütalaa yürütme, teşrih ve tahlil, abes olmaz mı? Bu hususta bir misâl vermek istiyorum.

Değerli edebiyatçılarımızdan, merhum Çankırılı Tal'at Omay Bey, Haşim Nezihî Okay'ın bir yazısına karşılık olarak yazdığı mektubunda şunları söylüyor:

"Âferin ey çeşmin yaşı
Yar yoluna akışın var
Ne güzel?

Cennetten mi çıktın acep?
Tavus gibi nakışın var!

Göz yaşını cennetten çıkmış tâvûs şeklinde tahayyül etmek için, hiç bir şâirin hayâlinden geçmemiştir. Fakat bir damla göz yaşında, kas-i kuzahlar, türlü renkler gören şair, gözlerini cennete, yaşları tâvûsa benzetmekle, bir mümtâziyet göstermiştir." Bu mütalaalara katılmamak ve Seyrânî'nin bu tahayyül ve ifâde ustalığı karşısında parmak ısırmamak mümkün mü?

Halbuki bu şiirin "Sânihat-ı Seyrânî" ve Haşim Nezihi Beyin kitabındaki metnine bakıyoruz, ilk iki mısra bir dörtlükte, son iki mısra ise başka bir dörtlükte yer almakta ve birbiriyle irtibatlı mısralar değiller. Şimdi tesâdüfen bu birbiriyle fevkâlade mükemmel ve orijinal bir terkib kurmuş olan sözler, kendi gerçek yerlerine oturdukların-da, alelâde sözler olarak görünüyorlar. Şöyleki:

Sağlıktır her işin başı
Sabırdır ekmeği aşı
Âferin ey çeşmim yaşı
Yar yoluna akışın var.

Güzel, senin hüsnün sebep
Olup. Gören eyler talep
Cennetten mi çıktın acep
Tavûs gibi nakışın var?

Burada açıkça görülüyor ki, Tavus gibi nakışı olan, şâirin göz yaşı değil, bizzat sevgilidir. Bu benzetişe "hiçbir şâirin hayâlinden geçmemiştir." diye bilir miyiz? Artık burada Çankırılı Tal'at Beyin hükmü geçerli olabilir mi? Herkes sevgilisini parlaklığı renkliliği cihetinden tavus kuşuna benzetebilir. Nitekim Seyrânî'den çok daha önce bakınız Nedim sevgilisine hitâben nasıl sesleniyor:

Tâvûslar gibi çemenistâna çık, yürü
Ey men fedâ-yı hâlet-i cevlânın olduğum

"Bahçeye çık ve yürü ki, ben senin o dolaşmandaki hâle, havaya kurban olayım."

Evet. Bu kısa maruzattan sonra, Haşim Nezihi Okay'ın neşrettiği şiirler, gerçekten yüzde yüz, hemşehrimiz Seyrânî'ye âit ise, çünkü 19. asırda, bir de İspartalı Seyrânî vardır. Belki başka Seyrânî'ler de gelmiş geçmiştir, böyle bir faraziyeden hareket ederek ve tabiî gâyet ihtiyatla, Develili Seyrânî'nin şiirleri üzerinde birkaç noktaya dokunmak istiyorum:

Seyrânî'de Allâh sevgisi ve ona bağlılık son haddindedir.

Rabbim! Seni seven gayre tapamaz
Hidâyet etdiğin yoldan sapamaz
Senin yıktığını kimse yapamaz
Mahlûktan ümîd-i imâretin yok.

O, Hak Ta'âlâ'dan sonra Peygamberler'e sığınmıştır. Şefâat kânı olan Resûlullah, onun yârı, onun gerçek sevgilisidir:

Hüsn-i ezelîy ü vâhidü'l-vücûd
Manzûr-ı mir-ât-ı devrân olan yâr.
Mazhâr-ı nigâhın olmaz mı mes'ûd?
Ser-defter-i şâh-ı hûbân olan yâr.

Esrâr-ı derûnum, sanâ âşikâr.
Dü cihân seninle eyler iftihâr.
Âteş kalbe su ver, zerre-i mikdâr
Deryâ-yı rahmet-i Rahmân olan yâr.

Bende bir âteş var, yanmadan tüter
Tütünsüz âteşe yandığım yeter.
Lütfuna muhtâcım iş senden biter,
Sensin cümle derde dermân olan yâr.

Mücrim Seyrânî'ye eyle şefâ'at
Hak vücûdun kılmış âleme rahmet,
Verildi zâtına tâc-ı nübüvvet.
Mahabbet şeni'ine sûzân olan yâr

Seyrânî'nin emsâli gibi, Tasavvufu bildiği ve hatta onu yaşadığı anlaşılıyor. Onun bu mevzûda yazmış olduğu pek çok şiirlerden birisinin şu iki dörtlüğüne bir göz atalım:

Elestü Bezmi'nde sâkî-i kudret
Kandırdı dem-be-dem peymânesinden.
Kılmak murâd etdi vahdetde kesret
O zaman çıkardı meyhânesinden.

Elestü Bezmi, ezel meclisidir. Âşıklar bu mecliste, Tanrı'nın zâtında zuhûr eden aşk şarabını içerek sarhoş olmuş, kendilerinden, benliklerinden, geçerek Hak ile Hak olmuşlardır. Vahdet, "Küntü kenzen mahfiyyen" makamıdır. Hakk'dan gayrı hiçbir ahadin idrâkinden erişemediği "amâ" mertebesidir. Allâh'ın bu vahdette kesret murâd etmesi, Cemâl-i Mutlak'ın aşk-ı zâtisi sebebiyle kendi hüsnünü seyr etmek istemesidir. "Ben gizli bir hazîne idim. Bilinmek istediğim için, bu mahlûkâtı yarattım." Vahdetin dışında kalan yaratılmışların hepsi gerçek vücutları olmadığı için, mecâzî varlıklardır. Kesret âlemini teşkil ederler. Bunların bir gölge ve hayâlden ibâret olan vücutları, Hakk'ın murâd etmesiyle yâni "Kün" emrini vermesiyle ortaya çıkmıştır. Hakkın tecellîleri, arka arkaya ve devâmlı olduğu için, biz bu gerçekten vücûdu bulunmayan mevcûdatı, yâni kesret âlemini devamlı sanırız.

Sefîne-i aşka dâd olmayınca
Bâdbân neylesin bâd olmayınca

Pervâne şem'inden yâd olmayınca
Şem'a vaz mı geçer pervânesinden

İlâhî aşk denizinde bulunan kul, bir yelkenli gemiye benzer.Bu geminin harekete geçmesi, selamet limanına erişmesi için Hakk'ın lütuf rüzgârına muhtaçtır. Rüzgâr olmazsa, gemi yürümez. Kelebeğin mumun etrâfında dönmesi de mum, onu çağırmadan olmaz. Mum sevgilidir. Sevgili, Allâh'dır. Mum, kelebeğinden vaz geçmediği gibi, Allâh'da kulunu yalnız bırakmaz. Burada tasavvufu temel hareket noktalarında birisini açıklayan "yahibbühüm ve yuhibbünehu" O (Allah), onları sever, onlar onu severler." âyetine işâret edilmiştir. Buna göre, ilk sevgi kıvılcımı Tanrı'dan gelmektedir. Bunların Allâh ile visâlde bulundukları Elestü Bezmi'nde âşık, ma'şuk, aşk, ayrı ayrı şeyler değillerdi. Fakat sonradan rûh, kesret, yâni ânâsır âlemine düşünce, araya perde ve hicaplar girmiş ve böylece kendi evvelki makamını, Allâh'a yakınlığını unutmuştur. İşte "yuhibbühüm ve yuhibbümehu" âyetinin delâleti vechile rûh, eski ünsiyetini hatırlar. Sanki bir çeşit uykudan uyanır.

Bu mutasavvuf şâir, acaba bir tarikata mensup mu idi? Bu soruyu biz, herhangi bir cevap vermeden önce. bu cevâbı acaba kendisine verdirebilir miyiz? Ona bir bakalım.

Elinizdeki şiirleri baştan sonuna kadar okuyacak olursak, Seyrânî Hazret-i Ali'yi ve evlâdını sevmekte ve münâsebet düştükçe onlara bağlılığını ifâde etmektedir. Meselâ:

Çok küheylân kuyruğunu düğerim
Şah Merdan Ali'ye boyun eğerim
Öğersem ben, böyle bir er öğerim
İsmini çekmezem Hatem Tâî'nin

Seyrânî yemişdir felek sillesin
Evvelden çekmişdir aşkın çillesin
Gözünü kaniyle biçmiş hullesin
Kerbelâ cenginin, mâtem ayının,

Hatta Haci Bektâş-i Velî'den "pirimiz" diye söz etmektedir:

Sofu olmaz bizim ham demirimiz
Haddeden çekilmiş teli biliriz
Yürütmüştür cansız duvar pîrimiz
Temiz zevkii, temiz dili biliriz.

Bununla berâber; bu umûmî mâhiyetdeki sözlere bakarak, ona Alevî veyâ Bektâşî demek,pek mümkün değildir. O, bir gazelinde:

Ah yezîd'in rühuna eylerdim amma la'neti
Olmasa isyânına gâlib Râhîm'in rahmeti

diyor. yezîd'e la'net etmekten kaçınan bir kimseyi, tevellâ ve teberrâ ashâbından saymak nasıl mümkün olabilir?

Seyrânî, Bahaeddin-i Nakşibendi'ye de "pirim" demekte onu övmektedir:

Bahâüddin Muhammed'den o pir-i Nakşibendimden
Yetişdi fikrime rühânî himmet dil-pesendimden

Görülüyor ki o, hemen bütün tahrikat ululanına karşı aynı derecede hürmetkârdır:

Olur mu hiç veriler birbirinden ayrı himmetde
Demâdem çiğniyorlar bir ağızdan çıkma kandimdan

O hâlde, diyebiliriz ki, Seyrânî, hiçbir yerde açık açık bir tarikatın mensûbu olduğunu söylemektedir.

Bununla berâber, ben, onun yine de bir yere mensûbiyeti bulunduğunu, sezer gibi oluyorum.

Bu mutasavvuf şâirin, ömrünü umumiyetle gurbet ellerde, yoksulluk içinde geçirdiğini tahmin edebiliriz.

Seyrânî bilmem merd midir?
Yoksa cana cömerd midir?
Eyyûb'un derdi derd midir?
Ben ondan beş beter çekdim.

O, cemiyeti yakından tanımıştır. Bir yıkılış devrini fi'len yaşamıştır:

Biraz bahs edeyim ehl-i zamandan
Yahşiler aşağı düşdü yamandan

Buğday unu beğenmiyor kepekler
İplikten aşağı düşdü ipekler
Hep sedire geçti itler, köpekler
Hânedan ayakta hizmet ediyor

Sarhoşlar çoğaldı kalmadı ayık
Bu asra böylece hâller (pek) lâyık
Müzevirin adı muhbir-i sâdık
Şimdi kişi bildiğine gidiyor.

Şahinler yurdunu tutdu yarasa
Baklava yerine geçdi pırasa
Şimdi rağbet deyyûs ile terese
Zamâne bunlara rağbet ediyor

Seyrânî'ye göre cemiyetimizde mevcut dinî ve millî kıymet hükümleri şarsılmıştır. Halk bozulduğu gibi, basit bir memurdan, pâdişâha kadar, bu insanların idârecileri de bozulmuştur. Adalet, şefkat ve merhamet mefhumları, hep manâlarını yitirmişlerdir. Bilhassa ülemâ, kadılar, müftüler, şeri'ata aykırı işler görmektedirler. Elimizdeki şiirlerin bir kısmı bu konuşmayı dile getiren tenkitlerdir:

Hükm-i Şeri'atça, fakir ü mazlûm
Emânetullah'tır. Değil mi ma'lûm
Zâlimin keyfince icrâ-yi rüsûm
Edenler çekmez mi azâb-ı nîrân.

Etmek farzdır ülü'l-emre itâ'at
Ülü'emre farzdır etmek adâlet
Evliyâ-yı umâr gayetü'l-gâyet
Müstakîmü'l-etvâr olmalı her ân.

Müdâhîn olmasa âlemde âlim
Ne haddi, zulmetmek mazlûma zâlim
Zâlimler zulmunden sabra mecâlim
Kalmadı Yâ Rabbî bende. El'emân.

Terk eyle Seyrânî sû'-i emeli
Adâlet değil mi dinin temeli
Dünyâda herkesin kendi ameli
İsbât eder, lâzım değil tercümân.

Yine :

Eyvâh fukarânın beli büküldü
Medet, ticâretin gücüne kaldık.
İyiler âlemden göçdü, çekildi
Bizler zemânenin piçine kaldık

Rüşvet ile yazar hâkim hücceti
Hüccet ile alır kadı rüşveti.
Kimse bilmez oldu, sözü sohbeti
Bozulduk, sikkenin tucuna kaldık.

Yine :

Zulmünden vekîl-i Âl-i Rasûlün
Hicaptan sikkenin kızılı çıktı.
Şer'in ahkâmından zevi'l-ükûlün
Reylerinden âlem usandı bıktı.

Varsa söyle zulmün boyun bükmezsin
Bul ehl-i irfânın çile çekmezin
Adâlet küpünün döküp pekmezin
Bu zulüm sirkesi küpünü sıktı.

Seyrânî, mazlûmun malın yiyenin
Mertebem Tanrı'dan yüce diyenin
Dünyâda Tanrılık tâcın giyenin
Hak deryâ çamurun ağzına tıktı.

Seyrânî'ye göre, bu bozukluklar âhır zaman alâmettir:

Niçin garib oldu hükm-i Şeri'at
Kadının müftünün yediği rüşvet
İçkiden zinâdan câhile nevbet
Vermiyor hâfız-ı Kur'ân olanlar.

Küçük lokma ile dolmaz avurdu
Ne yaman, İnsanı kastı, kavurdu.
Cihanın külünü göğe savurdu
Geçdi Sadârete hayvân olanlar.

Herkes belâsını, azdı da buldu
İnsanda evvelki sadâkat n'oldu?
Eski saraylıları beğenmez oldu,
Yere sığmaz oldu, sultan olanlar.

Bizim serhatlerde, cephelerde kâfirlere yenilişimizin sebebi de, Kıyâme alâmetlerinden olan bozukluklardır. Çünkü, müslümanlar arasında, artık ne baş ayak kalmıştır:

Boynu eğri olmamıştık kâfire bil-ittifâk
Müslümanın kalmadı iş erlerinde baş ayak

Bu sebeple, ona göre, Kıyâmetin kopması, Mehdî'nin zuhuru yakındır. Ya ümmetin bu belâlardan kurtulması uzak değildir:

Kıyâmet yakındır Mehdî de, bile.
Semâvâtda Mesîhâ'ya da gelsin.

Ayrıca bu şiirlerde, bazı târihlere ve muammâlı, rümuzlu sözlere tesâd etmekteyiz. Meselâ:

Sene bin iki yüz altmış sekizde
Âlemet dumanı, çöktü, çökecek.
Dikilecek kudret kalmadı dizde,
Ecel, belimizi büktü, bükecek.

Bitmez oldu hurmaların iyisi
Hurma tadı verir erik, kaysı.
Sadıra'zam etsen eger seyisi,
Ölmüş eşek arar nalın sökecek.

Kıblenin sağından, sol cânibine
Otuz üç yıl oldu bir kuş gideli
Ednâ çıkıp a'lâ merâtibine
Olalı a'lâlar, ednâ bedeli

Seyrânî, arasıra şathiyeler de yazmıştır:

Pâdişah-ı aşka oldu nedim
Çilehâne oldu mesken-i kadîm
Ene'l-Hak demedim, ente'l Hak dedim
Melâmet dalında astırdın beni.

Eyledim dervişlik, bir Hudâ dedim.
Başladım eliften, sonra bâ dedim.
Münkirler lâ dedi, ben illâ dedim,
Şeri'at bâbında susturdun beni

Aşkla güreşmenin vaktin geçirdin
Ben bâde istedim, sen zehr içirdin
Bazan kartal gibi sarpta uçurdun
Bir vakit serçeye pusturdun beni

Koydun Seyrânî'ye mecmûn yerine
Aklın ermez etdin hayır, şerrine.
Cellât oldun, kılıç vurdun serine
Baht-ı siyâhıma küstürdün beni.

Görüldüğü gibi bu sözler, diğer şathiyeler gibi Allah'a çıkışmak, onunla kavga etmek şeklinde değildir. Bir nevi şikâyet ve tazallüm makamındadır.

Mutasavvıf halk şâirleri an'anesine uyarak âdeta bir Bektaşi gibi onun Devriye bile yazdığını görüyoruz.

Kur'an yazılırken Arş-ı Rahman'da
Kudret kâtibinin elinde idim
Kandil asılırken Ulu mekânda
Bülbül idim, gonca gülünde idim.

Ezel, Cebrâil'in ilk selâmında
Kırkların derneği, aşk âleminde
Muhammed Alî'nin sır kelâmında
Nihân söylenirken, dilinde idim.

Eserler toprağa bastı kademi
Topraktan halk olup sürdüler demi
Balçıktan yarattı Mevlâ Âdem'i
O zaman atamın belinde idim.

Yûnüs Nebî bahse daldığı zaman
Balığın karnında kaldığı zaman
Alî Zülfükar'ı çaldığı zaman
Hayber kal'asında, kolunda idim.

Seyrânî'yim, buldun aşkın arısın
Kadrini bilmeze vermem yarısın
Bir kuşa seksen bin şehir darısın
Rızık verilirken yanında idim.

Aziz dinleyenler, başka bir noktaya geçmeden önce, elimizdeki metin, gerçekten Seyrânî'ye âitse, onun Kayseri ve Kayserililer hakkında söylediği bir manzûmeye temâs etmek bilmiyorum yerinde olur mu?

Anlaşıldığına göre, belki gurbet dönüşlerinden birisinde, yılda grup hâlinde başlarına bir felâket gelmiş. Belki eşkiyâya soyulmuştur, belki bir handa yangın âfetine uğramışlar ve belki de, bir sel felâketine yakalanmışlar, sefil kıyâfetlere, komik hâllere girmişler. Bu hâlde Kayseri'ye canlarını atmışlar. Seyrânî ve berâberindekiler Meydan Kapısı'ndan şehre girdiklerinde, ahâlinin bir kısmı kendilerine gülmüş, bir kısmı da çok üzülmüşler, âdetâ hâllerine yanmış, tutuşmuşlar. Görüleceği vechile şâir, Kayseri'nin idrâksız avâm tabakasına kızmış, kendilerine acıyan, maddi yardımda bulunan hayır sahiplerine de duâ etmiştir. Bu mâhiyetini bilmediğimiz üzücü hâdiseyi onun dilinden nakl ediyorum:

İsmiyle müsemmâ Urum Kayseri
Böyle eski hâlde gider ekseri
Meydân Kapısı'ndan girdik içeri
Başımıza doldu hayvan olanlar,

Bir takımı bize bakar gülüşür,
Vicdan sâhipleri yanar, tutuşur,
Büyük, küçük birbirine katışır
Maymuncu zannetti çingân olanlar.

Kimin kalbinde var kıl kadar hulûs
Mevlâm ana yapar bir büyük cülûs
Kimi komser olur, kimisi polis
Başları alçakta, insan olanlar.

Ehl-i hayır, Kıyâmetece dursun
Yaptığı hayırın ecrini görsün,
Âlem gelip eteğine yüz sürsün.
Böyle olur ehl-i vicdân olanlar.

Seyrânî der, gönül yine dolaştı,
Göster, neresine leke bulaştı?
Etdiği hacâlet, başından aştı.
İşte böyle olur insan olanlar.

Canlı bir konuşma diliyle yazan Seyrânî'nin ifâdeleri, müşahhas ve canlıdır. Onun şiirlerinde, devrinden önce hemen hemen bilinmeyen ve kullanılmayan kelimeler, mefhumlar ve meslek adları bile geçmektedir. Çin Seddi, ateş vapuru (buharlı gemi), dünyânın boşlukta dönmesi, mühendis, fen, kanun, polis, komiser, kumandan gibi.

Onun kullandığı deyimler ve atasözleri de, dilinin zenginliğini teşkil eden unsurlardan olmuştur.

Seyrânî, hüsn, aşk ve gönül gibi mücerret mefhumları, etrâfında gördüğü yaşayan müşahhas varlıklara benzetmekle, âdetâ, bizde Nâili, Nâbî, Sâbit, Nedîm ve Servet gibi büyük divân şâirlerimizde görülen "Sebk-i Hindi" (Hint Üslûbu) cereyânının, halk edebiyatımızdaki temsilcisi gibi, dikkatimizi çekmektedir.
Bir fikir vermek için, teşbih ve istiâre şeklinde karşımıza çıkan bu ifâdelerden bazılarını, dikkat nazarlarınıza sunuyorum:

Bizi hüsnün ayağına
Nal, mıh gibi çakışın var.
—
Zât-ı Hak'dan alıp kudret biderin
Bulunur mu ekip biçmeyen gönül?
—
Aşkın zağı gör ki neyler
Kalbin pasın her dem siler
Aşk çocuğun çözüp beler
Gönül beşiği dâyesi
—
Aşk u sevda koyun değil güdeyim
Turna değil katarlayıp yedeyim?
—
Gülüne dolanmış yılan görse de,
Aşkın dikeninin duymaz kulağı.
Takatim kalmadı, aşkın yayını
Çekip kirişinden kuramıyorum.
—
Çoktan beri bu aşk ile güleşir.
Gönül pehlivânın yoramıyorum.
—
Aşk atlası, dokunsaydı ipekten
Giymiyen kalmazdı deli tepekten.
Değirmen üğütür unu kepekten
Temizleyen ince elek sevdiğim.
—
Eski libâs gibi âşıkın gönlü
Söküldükten sonra dikilmez imiş.
—
Aşkın iğnesiyle dikilen dikiş
Kıyâmete kadar sökülmez imiş.

Toprak bir gün saçın arar
Yolar saçlarını bir gün.
—
Câhilin meyvesi kemâle yetmez
Seyrânî'nin keyfi gibi ham kalır.
—
Ciğerimin memesine sarılmış
Gam yılanı kanım emip kanıyor.
—
Defterde her dostun ismi okunmaz
Gökten yere yağar, erir kar gibi.
—
Elbet bizi bir tek ana doğurmuş
Sizleri doğuran analar gibi.
—
Yarasa kuşana benzer fukara
Kanadı bitse de, bitmez tüy, tozak.
—
Hakk'a canım kurbanlığa sezâdır
Mahabbetin yaylasında yayıldı.
—
Gam, keder gurbette bindi üstüme,
At gibi ağzıma taktı gem benim.
—

Şeyrânî ince sözlü olduğuna ve herkesin bu incelikleri anlayacağına kani'dir:

Seyrânî'nin kaba değil sözleri
Haddeden çekilmiş telden sayılır.

Her sözüm dinleyen, sözüm seçemez
Sırat köprüsünden ince sözlüyüm.

Seçemez lafzının ma'mâsın ağyâr
Altında gizlenmiş hikmet-i esrâr

O, diğer bütün şâirler gibi övünür:

Bir Seyrânî vardır, başı feslimiz
Bütün çarıklıyız, yoktur mestlimiz
Münkire karışmaz bizim neslimiz
Mehdî-i zamandır, soyumuz bizim.

Bahr-i hakikatten yıkanmış tenim
Riyâ pası tutmaz, hulk-i hasenim.
Cevher-i hâlisdir, asıl ma'denim,
Demir âlet ile yonaman beni.

Onun serâzât ruhunu gösteren şu dörtlük, tefâhürün yanında, aynı zamanda yiğitlik ve korkusuzluğu tecessüm ettiren bir şâheserdir:

Mesnedim yok, azle kaygı çekeyim
Usta başı gibi ölçüp dökeyim.
Evvel âhır, bir kurbanlık tekeyim
Vakti gelsin, bıçağını çal bana.

O, kendi hayâtını şöyle hulâsa ediyor:

Döverler kâh, söverler kâh, kovarlar kâh, severler kâh.
Ne çâre, yâlınız Seyrânî'yi meydanda bulmuşlar.

Seyrânî 19. asrın büyük halk şâirlerinden Dertli ve Zihnî gibi, şiirlerini sâdece hece vezniyle yazılmıştır. Onun aruz vezniyle, divân, semâî, selîs kafiyelendirilmişlerdir. Bu şiirler, gazel, murabba, muhammes, museddes, terci'-i bend, terkîb-i bend gibi nazım şekilleriyle kaleme alınmıştır. Tevhid, na'at, medhiye, fahriye ve şathiyye türünde manzûmelerdir. altı yerde zihaf yapılmasına rağmen, bunlar Seyrânî'nin emsâli bulunan halk şâirlerinin aruzla yazılmış şiirlerinden daha az değerli değillerdir. Bu aruzlu şiirler hakkında, bir bilgi verebilmek için, devrin kötülük ve ahlâklarını anlatan bir gazeliyle sözlerimi bitirmek istiyorum:

Boynu eğri olmamıştık kâfire bi'l-ittifâk
Müslümânın kalmadı îş erlerinde bâş ayak

Olmağa vâ-reste, gerden-bestelerden yok ümîd
Söndü ümmîd-i âdâlet kalmadı izhâr-ı Hak

Pençe-i zâlimlerin atdı o şâhinler bugün
Yoldular, mazlum kebûterlerde bitdi tüy, tozak

Mürtekibler sedd ü bend etdi adâlet kal'asın
Feth-i bâb etmez tüfek top, yay kılıç (hançer) bıçak

Bul adâlet çeşmesinin katrasından bir eser
Yandı tütdü, bende zulmûn âteşinden, dil dudak

Doldu zulmün çillesi, halk oldu yârım Müslüman
Şeyhulislâmlar zemâne başına versin sebak

Lafzı var, ma'nâsı yok ahkâm-ı Şer'in şimdilik
İsmini yâd etmeğe, dillerde resmen bir tuzak

Vah yazık, Tûbâ-yı adl-i saltanatdan hâsılı
Kalmadı Seyrânî'ye meyve verir bir dal, budak